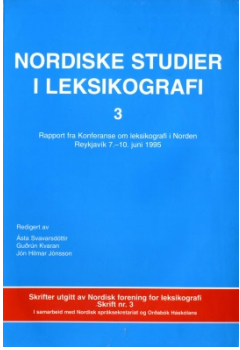

NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel:	Funktionsverber i det danske sprog	
Forfatter:	Ruth Feil	
Kilde:	Nordiske Studier i Leksikografi 3, 1995, s. 137-148 Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden, Reykjavík 7.-10. juni 1995	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive	

© Nordisk forening for leksikografi

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Funktionsverber i det danske sprog

This paper gives an outline of a research project concerning Danish support verb constructions (German: Funktionsverbgefüge), a phenomenon previously confined to the periphery of Danish linguistics. The following issues are addressed: problems in defining support verb constructions, the inventory of a list of Danish support verbs, their treatment in monolingual and bilingual dictionaries, and an ongoing study of three Danish support verbs (*foretage* 'undertake/make/do', *lave* 'make/do', *gøre* 'do/make'). The paper suggests a grading of support verb constructions according to scope for modification (unrestrictedness/idiomaticity) and it advocates a semantic approach. A semantic classification of verbs can constitute the basis for predicting which verbal nouns, i.e. the substantival counterparts of verbs, may combine with the different support verbs.

1 Introduktion til begrebet funktionsverber

En kort introduktion til **funktionsverber** og **funktionsverbumbonstruktioner** (FVK) kan gives ved hjælp af følgende eksempler: *føre forhandlinger* — *stå til ansvar* — *sætte i bevægelse* — *bringe i system* — *begå en letsindighed* — *foretage gensplejsning*. Verberne i disse konstruktioner har som fuldverber en meget konkret betydning, f.eks. *føre* 'bringe af sted, lede, stå i spidsen for'; *stå* 'have en opret stilling'; *sætte* 'anbringe noget'; *bringe* 'levere, overdrage noget'. Med verberne *begå* og *foretage* forholder det sig anderledes, idet de har en mere uspecificeret betydning: 'udøve/udføre en handling'.

I de ovennævnte eksempler kaldes de anvendte verber for funktionsverber, og de adskiller sig fra de tilsvarende fuldverber ved at være ret indholdstomme, et kendetegn, der også gælder for hjælpeverber. Forskellen på et fuldverbs og et funktionsverbs betydning kan illustreres med de følgende eksempler, hvor a-eksemplerne viser fuldverbernes betydning, mens b-eksemplerne illustrerer samme verber anvendt som funktionsverber. Her spiller fuldverbets betydning ikke nogen rolle, idet hverken *komme* eller *give* bidrager til sætningens betydning med den konkrete betydning, som fuldverbet har i a-eksemplet.

- (1) a Han *kom til et møde* på skolen
b Det *kom til et møde* mellem dem
- (2) a Hun *gav sit bidrag* til formanden for foreningen
b Hun *gav sit bidrag* til, at festen lykkedes

Et andet lighedspunkt til hjælpeverberne findes i forbindelse med oversættelse af funktionsverber mellem forskellige sprog, hvor der, ligesom det hyppigt er tilfældet med hjælpeverberne, ikke findes én enkelt fremgangsmåde. De følgende eksempler kan illustrere to problemer med oversættelse af funktionsverber: (1) det, der er en FVK på det ene sprog, skal af og til gengives med et leksem på et andet sprog (jf. (3a)), (2) en FVK på det ene sprog skal muligvis også på et andet sprog gengives med en FVK, men det er ikke altid det verbum, der anses som den direkte ækvivalent for funktionsverbet, der er det idiomatisk korrekte (jf. (3b)):

(3) a	foretage udgravninger	eng.:	excavate
	lave fusk	ty.:	pfuschen
b	foretage afstemning	eng.:	take a vote
	gøre indvendinger	ty.:	Einwurf erheben

Specielt i den tyske sprogvidenskab, men også i den engelske og franske, har funktionsverber været et emne, man har beskæftiget sig med gennem længere tid. Den tyske tradition går tilbage til von Polenz (1963), der indførte begrebet 'Funktionsverb', mens Engelen (1968) skabte begrebet 'Funktionsverbgefüge'.

2 Typer af funktionsverber/FVK'er

Der er enighed om, at et funktionsverbum er et verbum, der i forhold til dets brug som fuldverbum har et blegnet semantisk indhold, men derudover er der ikke enighed om definitionen på en FVK. Ser man på de indledningsvis nævnte eksempler og deres mulige omskrivninger,

føre forhandlinger	forhandle
stå til ansvar	være ansvarlig
sætte i bevægelse	bevæge
bringe i system	systematisere
begå en letsindighed	være letsindig
foretage gensplejsning	gensplejse

så kan dette illustrere et hyppigt anvendt definitionskriterium, nemlig at det er muligt at parafasere konstruktionen med et simpleks-/fuldverbum eller et kopulaverbum + adjektiv, hvor simpleksverbet eller adjektivet har fælles rod med det verbalsubstantiv, som optræder i FVK'en.

Et andet almindeligt anvendt kriterium er, at der skal være samme reference for den prædikative gruppe og FVK'en, med andre ord samme subjekt for det finitte verbum og for verbalsubstantivet, hvilket kan ses ved følgende tests:

han foretager en rejse	= hans rejse	han rejser
han begår en letsindighed	= hans letsindighed	han er letsindig
han står til ansvar	= hans ansvar	han er ansvarlig
han er til hjælp	= hans hjælp	han hjælper

MEN:

han sætter båden i bevægelse	≠ hans bevægelse	?han bevæger båden
han bringer hende til vanvid	≠ hans vanvid	≠ han er vanvittig

De sidste FVK'er kan ikke parafaseres med simpleksverbet, idet de indeholder et kausativt element, som de tilsvarende simpleksverber ikke har. Der findes således ikke en fælles reference mellem subjektet for det finitte verbum og verbalsubstantivet (*han bringer hende til vanvid = hendes vanvid — hun bliver vanvittig/han gør hende vanvittig*).

En FVK denoterer altså den betydning, der ligger i den rod, som verbalsubstantivet/adjektivet er afledt af (*han fører forhandlinger = han forhandler*) og kan derudover indeholde et kausativt element (*han bringer hende til vanvid = han gør hende vanvittig*),

et durativt aspekt (*markerne står i blomst = markerne blomstrer*) eller et inkoativt aspekt (*hesten sætter i trav = hesten begynder at trave*).

Hverken den definition, der bygger på, at en FVK kan gengives vha. en parafrase, der indeholder simpleksverbet, eller den definition, der kræver et og samme subjekt for det finitte verbum og for verbalsubstantivet, er således dækkende for de konstruktioner, som man intuitivt regner til FVK'erne. Konstruktionerne er altså, til trods for at de har fælles træk, for forskellige til at blive omfattet af en og samme definition.

Dette er måske grunden til, at FVK'erne ofte bliver defineret vha. lister over funktionsverber og derpå inddelt efter syntaktisk type. På dansk er der primært tale om to typer: funktionsverbum + NP og funktionsverbum + præposition + NP (af og til nævnes tre typer, hvor den tredje er NP + funktionsverbum af typen *der består/opstår enighed*). Som vist ovenfor, så kan man ikke konsekvent sige, at funktionsverbum + NP kan parafraseres med simpleksverbet og funktionsverbum + præposition + NP med et andet verbum + simpleksverbet — selvom begge dele ofte er tilfældet.

Efter min mening bør man i højere grad inddele FVK'erne på grundlag af både deres betydning og deres idiomaticitet og sproglige fasthed. Ser man på følgende FVK'er:

<i>foretage bedømmelse:</i>	hun foretager bedømmelse af eksaminanden
<i>stille til rådighed:</i>	hun stiller sin bil til rådighed
<i>bringe til vanvid:</i>	hun bringer ham til vanvid

kan man konstatere, at verbalsubstantivet i FVK'erne i forskellig grad lader sig modificere mht. nøgen, bestemt og ubestemt form og mht. tilføjelse af attributter:

hun foretager (en) bedømmelse/bedømmelsen/bedømmelser af eksaminanden
hun foretager en overfladisk bedømmelse/grundige bedømmelser af eksaminanden
hun stiller sin bil til *en rådighed/*rådheden
*hun stiller sin bil til hyppig rådighed
hun stiller sin bil til hans rådighed
hun bringer ham til *et vanvid/*til vanvidet
*hun bringer ham til hyppig vanvid

På grundlag af disse eksempler kunne man skelne mellem modificerbare, i mindre grad modificerbare og ikke modificerbare FVK'er. Derudover kan man se på, hvordan FVK'erne kan parafraseres, om det kan ske udelukkende med simpleksverbet, eller om andre konstruktioner er nødvendige for at gengive en eventuel kausativitet, durativitet eller inkoativitet.

3 Danske funktionsverber

Denne undersøgelse drejer sig om at finde frem til en opdeling eller graduering af potentielle FVK'er. I sidste ende vil nok ikke alle potentielle FVK'er blive betegnet som FVK'er eller typiske FVK'er, idet nogle sandsynligvis skal regnes til idiomerne.

Til dette formål er der opstillet en liste over potentielle danske funktionsverber, dels ud fra lister over funktionsverber fra andre sprog og dels efter gennemsyn af verberne i NDO (*Nudansk Ordbog*)¹⁰. Der er i listen ikke angivet, hvorvidt de medtagne funktionsverber optræder i konstruktioner bestående af funktionsverbum + NP og/eller i konstruktioner bestående af funktionsverbum + præposition + NP:

affatte (-)	frembringe	lægge	stå
afgive	fremføre	løbe	sætte
afgå (-)	frem sætte	nedlægge	søge
afholde	fælde (-)	nyde	tage
aflægge	fæste (-)	nære	tegne
afsigte (-)	føle	nå	træde (-)
anbringe (-)	føre	opføre (-)	træffe
anstille	få	opnå	uddele (-)
bedrive (-)	geråde (-)	overbringe (-)	uddrage
begå	give	overføre (-)	udfolde
blive	gøre	pleje (-)	udføre
bringe	gå	præstere (-)	udstede
bære	have	rejse	udstråle
danne	holde	rende (-)	udsætte
drage	indføre	samle (-)	udtrykke
drive	indgive (-)	skabe	udvise
erlægge (-)	indlede	skride (-)	underkaste
falde	indrykke (-)	slutte	vente
fange (-)	kaste	slå	vinde
finde	knytte (-)	sprede (-)	være
foranstalte (-)	komme	spænde (-)	yde
foretage	lave	starte (-)	øve
forrette	lide	stikke	åbne
forøve (-)	ligge	stille	

Med fed er de funktionsverber markeret, der er de mest frekvente i det undersøgte materiale, nemlig to korporaer (det danske genteknologiske korpus BIODA, og et mindre skønlitterært korpus (Holmboe 1988)), NDO og Dansk sprogbrug, for så vidt som funktionsverberne her optræder i FVK'er. Hyppighed er arbitrært sat til 20 eller flere forekomster i et af korporaene eller NDO/Dansk sprogbrug. Med (-) angives, at verberne ikke optræder som funktionsverber hverken i BIODA, det skønlitterære korpus eller NDO/Dansk sprogbrug.

Disse verber kan inddeles i grupper efter forskellige kriterier, f.eks. syntaktisk efter konstruktionstype i funktionsverbum + NP og funktionsverbum + præposition + NP. De kan også inddeles efter andre kriterier, f.eks. om de kan parafraseres med fuldverbet eller med et andet verbum + fuldverbet. Grundlæggende er der den forskel på de to grupper af FVK'er, der tegner sig efter parafraseringskriteriet, at FVK'en i den første type i forhold til simpleksverbet kan indgå i eller åbne for nogle syntaktiske konstruktioner, som simpleksverbet ikke kan, mens FVK'en i den anden type muliggør at medtage nogle semantiske træk, nemlig kausativitet, inkoativitet og durativitet, som simpleksverbet ikke indeholder. I nærværende undersøgelse anses parafraseringsmåden sammen med FVK'ernes modifikationsmuligheder som de relevante og hensigtsmæssige kriterier til en inddeling.

Den første gruppe, der er blevet undersøgt, består af funktionsverber, der optræder i FVK'er, der uden videre kan parafraseres vha. simpleksverbet. Disse funktionsverber kan igen inddeles efter deres produktivitet og efter forholdet mellem funktionsverbets betydning som simpleks-/fuldverbum og som funktionsverbum. Det er tidligere blevet nævnt, at et

verbum som funktionsverbum har en blegnet betydning i forhold til samme verbum som fuldverbum. Også mht. dette forhold kan der gradueres, idet der ved nogle funktionsverber er tale om, at deres fuldverbumbetydning i høj grad er til stede, hvilket f.eks. gælder for *føle* og *lide*; også *finde* og *søge* indeholder i mange FVK'er en del af deres fuldverbumbetydning, mens andre funktionsverber ser ud til ikke at have en fuldverbumbetydning.

Indtil videre er fortrinsvis en lille gruppe blevet undersøgt, der skiller sig ud på følgende måde: på den ene side er der tale om verber, der ikke i sig selv kan siges at forekomme som fuldverbum med en betydning, der adskiller sig fra funktionsverbets, og på den anden side gælder for næsten alle verber i denne kategori, at de hører til de produktive sproglige fænomener, som tilsyneladende ikke har nogen idiomatisk karakter. Det drejer sig om *foretage*, *lave* og *gøre*. For disse verber gælder begge de tidligere nævnte kriterier om parafraseringsmuligheden vha. simpleksverbet alene og også den fælles reference af subjekterne til det finitte verbum og verbalsubstantivet.

Da FVK'erne med disse verber kan parafraseres vha. simpleksverbet, uden at der sker en betydningsændring, kan disse FVK'er betegnes som typiske strækformer: simpleksverbets semantiske indhold og morfologiske funktion strækkes ud og fordeles på to sproglige størrelser, hvilket grafisk kan illustreres på følgende måde:

<p>Simpleksverbet:</p> <p>bærer af de morfologiske kategorier person, numerus, tempus, modus, diatese</p> <p>+</p> <p>bærer af det semantiske indhold</p>	<p>Funktionsverbet:</p> <p>bærer af de morfologiske kategorier person, numerus, tempus, modus diatese</p> <hr/> <p>Verbalsubstantivet:</p> <p>bærer af det semantiske indhold</p>
---	---

Anvendelsen af de FVK'er, som disse verber indgår i, har til formål at forhindre tunge konstruktioner og åbne for nogle syntaktiske muligheder, som simpleksverbet ikke har. F.eks. kan konstruktioner „forkortes“ bl.a. gennem udeladelse af led:

Hun undersøger noget på en indgående måde.

→ Hun foretager indgående undersøgelser.

De stemte, og resultatet af afstemningen afgjorde deres fremtid.

→ De foretog den afgørende afstemning.

4 Ordbogsdefinitioner

I leksikografien behandles funktionsverber ikke selvstændigt, hvilket kan være anbragt, da det langt fra gælder for alle FVK'er, at de er rent idiomatiske og som sådanne bør medtages som idiomatisk sprogbrug. Da der i en del tilfælde er tale om regulære og produktive fænomener, bør det overvejes at give dem en anden behandling i ordbøgerne.

I det følgende gennemgås kort behandlingen af de tre aktuelle verber i nogle ordbøger, der skønnes at burde kunne give oplysninger om de FVK'er, disse verber optræder i. Først ses der på tre ensprogede ordbøger, nemlig ODS (*Ordbog over det danske sprog*) som den

største danske ordbog, Dansk sprogbrug, en stil- og konstruktionsordbog, der netop burde give oplysninger om verbernes konstruktionsmønstre, og NDO, derpå på to tosprogede ordbøger, en dansk-tysk (Munksgaard) og en dansk-engelsk (V & B).

4.1 ODS

I ODS fylder artiklen med *foretage* to spalter og indeholder fire forskellige betydninger, hvoraf de tre må anses som forældede (jf. NDO), mens den fjerde er den væsentlige i denne sammenhæng: „(nu kun m. abstr. obj. og hyppigst m.h.t. hvad man udfører uden (større personlig) anstrengelse, haardt arbejde osv.) være beskæftiget med; være i færd med; udføre; gøre“. Ud over citater fra litterære værker angives som eksempler: *foretage et eksperiment, forsøg, en sammenligning, udgravning, undersøgelse, øvelse* o.a.

lave behandles med angivelse af syv betydninger på godt otte spalter, hvoraf den første („bringe i en vis orden, i rette stand olgn. (jf. ogs. bet. 2); indrette; arrangere (1); ordne; (til)berede; forberede“) beslaglægger fire spalter. Flere af de andre betydninger synes at dække over funktionsverbumbetydningen, men specielt ved den fjerde er der tale om *lave* som funktionsverbum: „i al alm.: beskæftige sig med ell. udføre noget“. Følgende konstruktioner angives: *lave et overslag, udkast, bedrageri, underslæb, fejl*.

gøre tildeles i alt godt 36 spalter med angivelse af 13 betydninger, der deles i to overordnede betydninger: „bevirke, at noget bliver til“ og „m.h.t. handling“. I den sidste gruppe findes den væsentlige i forbindelse med funktionsverber: „udføre (en handling); forrette; foretage (sig); øve“. Specielt undergruppen 9.7 er interessant („m. andet obj., der betegner en handling, ofte blot som omskrivning af det til vedkommende subst. svarende verbum ...“). Der nævnes mange konstruktioner, f.eks. *gøre adskillelse, angreb, anmærkninger, anskrig, anstrengelser, bebrejdelse(r)* o. m. a.

4.2 Dansk sprogbrug

Under *foretage* listes nogle eksempler (bl.a. *foretage en afstemning, et angreb, en sammenligning, en udgravning*). Ved *lave* opføres fem betydninger, hvoraf den tredje dækker funktionsverbumbetydningen: ‘være beskæftiget med, bestille’, dog uden angivelse af en eneste FVK (under betydningen ‘frembringe’ angives *lave vrøvl*, der evt. kan anses som en FVK). Også her tildeles *gøre* mest spalteplads, men det eneste eksempel på en FVK er *gøre et arbejde*.

4.3 NDO

De tre verber får alle en ret kort beskrivelse: ved *foretage* angives ud over frasen *hvad foretager du dig?* et eksempel (*foretage et eksperiment*); *lave* behandles lidt udførligere med tre angivne betydninger, hvoraf den tredje dækker funktionsverbumbetydningen (‘bestille, arbejde med’), men der gives intet eksempel på en FVK; og *gøre*, der også her får den længste beskrivelse, beskrives bl.a. med ‘udføre, udrette’, og også her er der ingen eksempler på en FVK.

I de ensprogede ordbøger er der altså ikke megen hjælp at hente, når man slår op under verberne, til gengæld gives der fyldigere oplysninger under de fleste af de verbalsubstantiver, der kan findes som selvstændige opslagsord.

4.4 Munksgaard

For *foretage* angives der to grupper af ækvivalenter: „1. unternehmen, machen (fx rejse, spadseretur, udflugt; en ekskursion), 2. (gennemføre, iværksætte, lave) vornehmen, durchführen, anstellen, (især mil) unternehmen (fx et angreb, fremstød)“. Desuden indeholder artiklen „udtryk“, der består af *foretage beregninger* (= Berechnungen anstellen), *foretage et eksperiment* (= ein Experiment durchführen), *foretage de nødvendige skridt* (= die nötigen Schritte unternehmen/tun/einleiten), *foretage åbningen af udstillingen* (= die Eröffnung der Ausstellung vornehmen, die Ausstellung eröffnen). Hvorledes „udtrykkene“ adskiller sig fra de to først nævnte grupper er uklart, idet der ved næsten alle „udtryk“ anvendes de samme verber som under 1. og 2. Det er dog bemærkelsesværdigt, at artiklen afsluttes med: „se substantiverne“.

Under *lave* sker der en betydningsopdeling på følgende måde: „(skabe, fremstille, udføre) machen (fx ure; guld, undersøgelse; penge), (i forb. med adv) [. . .], (mere alment, foretage sig, især) tun, treiben, schaffen, (reparere) [. . .], (opdigte) [. . .], (producere) [. . .]“. Derefter følger nogle „udtryk“, hvoraf *lave sit arbejde* og *lave brok* evt. kan opfattes som FVK'er.

Ved *gøre* deles betydningen op i tre punkter, hvoraf to har underpunkter indeholdende *gøre* som funktionsverbum: „1. machen a) med subst som obj (Ex *gøre en bemærkning* = eine Bemerkung machen; *gøre store øjne* = große Augen machen) [. . .] 2. tun a) med verbalsubstantiv som obj (Ex *gøre et spring, et træk* = einen Sprung, einen Zug tun) se under substantiverne [. . .] 3. forvolde skade [. . .]“. Derefter nævnes mange „udtryk“, men ingen med *gøre* som funktionsverbum.

4.5 V & B

Ved *foretage* angives følgende ækvivalenter: *undertake, carry out, perform, make, do*. Derefter følger mange „udtryk“, hvoraf næsten alle er typiske FVK'er, som f.eks. *foretage af-skrivninger, afstemning, en omgående bevægelse, forandringer, forsøg*.

lave optræder med følgende betydninger: „1. (forfærdige, fremstille) make [. . .] 2. (tilberede) prepare, make [. . .] 3. (reparere) mend, repair [. . .] 4. (opdigte) make up [. . .] 5. (begå) do, commit [. . .] 6. (forrette nødtørft) [. . .]“. Derefter følger mange „udtryk“, men ingen FVK'er.

Ved *gøre* angives syv betydninger: „1. (udføre, besørge) do [. . .] 2. (volde, øve) do [. . .] 3. (besøge som turist) do [. . .] 4. (frembringe, fremkalde) make [. . .] 5. (bringe i en vis tilstand) make, render [. . .] 6. (foretage, fx en bevægelse, en rejse) make (fx a gesture, a journey), 7. (tilbagelægge) do [. . .] 8. (som gentagelse af et vb) do [. . .] 9. (mar.: nå) make [. . .]“. Derefter følger først „udtryk“, hvori *gøre* forbindes med substantiver, og her optræder en del FVK'er: *gøre en aftale* (= agree on, make an agreement), *gøre én bebrejdelser* (= reproach sby), *gøre indvendinger* („se indvende, indvending“), *gøre en opfindelse* (= make an invention), *gøre ham et spørgsmål* (= ask him a question) osv.

Generelt må man sige, at disse verber som funktionsverber ikke behandles på en systematisk måde, og det er ikke angivet, at de optræder i produktive konstruktioner. Også ved de funktionsverber, der kan angive kausativitet, durativitet eller inkoativitet, findes der ifølge en kursorisk undersøgelse af ordbøgerne åbenbart ingen systematisk fremstilling.

5 Undersøgelse af de tre funktionsverber: *foretage, lave og gøre*

Ved undersøgelsen af de tre funktionsverber *foretage, lave* og *gøre* kan det konstateres, at der er forskel på, hvilke verbalsubstantiver, der kan konstrueres med dem. Nogle verbalsubstantiver kan konstrueres med alle tre og nogle kun med to eller et af dem:

foretage/lave/gøre { en beregning
forberedelser
et forsøg
en vandring

foretage/lave { en aftale
en beskrivelse
en blanding
udsætning

lave/gøre { bemærkninger
opdagelser
vold
undtagelse

foretage { dåb
vedligeholdelse
åbning

lave { en debat
et forbud
en forstørrelse

gøre { en antagelse
krav
nytte

Hypotesen er, at verbalsubstantivets betydning afgør, hvilke funktionsverber det kan indgå en FVK med. En typologisering af verberne efter deres betydning (som tillige er en typologisering af deres afledninger) må kunne anvendes i forbindelse med udsagn om verbalsubstantivernes kombinationsmuligheder med de enkelte funktionsverber, så man evt. kan nå frem til udsagn, som f.eks. at afledninger af verber, der betegner en tilstand, ikke kan konstrueres i en FVK med *foretage, gøre* eller *lave*. Almindeligvis inddeles verber i handlings-, tilstands- og procesverber, men denne inddeling er ikke tilstrækkelig til dette formål, da en tredeling er for unuanceret og indebærer nogle uløste inddelingsproblemer (som f.eks. behandlingen af verber, der betegner egenskaber eller relationer). Man kan f.eks. ikke generelt sige, at alle handlingsverber kan kombineres med de tre verber, som vist ovenfor. Hertil kræves en finere inddeling.

Med inspiration fra Levin (1993) og især Ballmer og Brennenstuhls inddeling af de tyske verber (1986) har jeg forsøgt at kategorisere i første omgang ca. 1000 danske verber og har foreløbig kunnet konstatere følgende forskelle mellem de tre verber:

De handlinger/situationer, som ikke kan udtrykkes vha. konstruktioner med de tre verber, er næsten alle handlinger, som subjektet ikke kan kontrollere. Der er nogle undtagelser, hvor handlinger, der normalt ikke kan kontrolleres af subjektet, tilsyneladende kan frembringes kunstigt. I disse tilfælde er en kombination af det pågældende verbs afledning mulig med *lave* eller *gøre*, men ikke med *foretage*: *lave et bøvs*, *lave et hik*, *gøre et fund*, *gøre sig håb*, *gøre en opdagelse*, *gøre en opfindelse* (*lave en opfindelse* indebærer fremstillingen/produktionen af selve opfindelsen). Dette kan også belyses med eksempler på verbalsubstantiver afledt af verberne *finde ngt*, *opdage ngt*, *opfinde ngt* og *halshugge ngn*.

Følgende acceptable/uacceptable FVK'er indeholdende *gøre, lave* og *foretage* kan dannes:

gøre et fund	*lave et fund	*foretage et fund
gøre en opdagelse	?lave en opdagelse	*foretage en opdagelse
?gøre en opfindelse	lave en opfindelse	*foretage opfindelse
*gøre en halshugning	lave en halshugning	foretage en halshugning

De fire verbale handlinger/situationer befinder sig på en skala, der går fra [-con] (*finde noget*) til den „mest“ kontrollable handling (*halshugge ngn*). Eksemplerne tyder på, at en FVK med *gøre* gengiver en mindre bevidst og en mindre kontrolleret eller kontrollerbar handling end en FVK med *foretage*.

gøre kan altså kombineres med nogle verbalsubstantiver, der er afledt af verber, der må karakteriseres som [-con], hvilket til en vis grad også gælder for *lave*, mens *foretage* slet ikke kan optræde sammen med disse verbalsubstantiver. Kun *gøre* kan f.eks. kombineres med *opdagelse/opdagelser*, *fund*, *håb*, *bekymringer*, og man kan f.eks. ikke **foretage fejl*, men både *gøre fejl* og *lave fejl*. Også de følgende eksempler tyder på, at den handling, der denoteres af konstruktionen med *lave*, er mere kontrollerbar end den handling, der denoteres af konstruktionen med *gøre*:

Han har med vilje lavet mange fejl	↔	?Han har med vilje gjort mange fejl
Han har prøvet at undgå at lave fejl	↔	*Han har prøvet at undgå at gøre fejl

Andre eksempler viser det samme, f.eks. følgende, der denoterer en situation, som subjektet ikke har kontrol over, og hvor en parafrase kun er mulig vha. en FVK med *gøre*:

Hun sukkede/skreg/brølede af smerte. →
 Hun gjorde et suk/et skrig/et brøl af smerte.
 *Hun lavede et suk/et skrig/et brøl af smerte.
 *Hun foretog et suk/et skrig/et brøl af smerte.

Er den samme situation bevidst fremkaldt, er mulighederne for omskrivning med en FVK lidt anderledes:

Hun sukkede/skreg/brølede for at fange hans opmærksomhed. →
 Hun gjorde et suk/et skrig/et brøl for at fange hans opmærksomhed.
 Hun lavede et suk/et skrig/et brøl for at fange hans opmærksomhed.
 ?Hun foretog et suk/et skrig/et brøl for at fange hans opmærksomhed.

foretage må derfor siges snarere at kunne anvendes i situationer, der betegner en meget bevidst handling, mens *lave* har en mellemposition og *gøre* hyppigt anvendes i ikke-agenskontrollerede situationer.

Med hensyn til artikelbrug forholder de tre verber sig også „skalært“: *gøre* anvendes med verbalsubstantiver i ubestemt form eller pluralis, *lave* ligeså, dog også med verbalsubstantivet i bestemt form og i enkelte tilfælde også med verbalsubstantivet i nøgen form, mens verbalsubstantivet i konstruktionerne med *foretage* kan optræde både i nøgen, bestemt og ubestemt form.

I de tilfælde, hvor det er muligt at anvende alle tre verber, er der en forskel mht. tilknytning af præpositionsled til verbalsubstantivet. Ved *foretage* og til dels ved *lave* er det muligt at tilføje et præpositionsled, der er knyttet til verbalsubstantivet med præpositionen *af*. Dette er den præposition, der ved nominalisering almindeligvis anvendes til tilknytning

af et verbums direkte objekt. I konstruktionerne med *gøre* bliver en anden præposition foretrukket.

Han bevæger armen hurtigt. →
 Han foretager en hurtig bevægelse af /med armen.
 Han laver en hurtig bevægelse ?af/med armen.
 *Han gør en bevægelse af armen.
 MEN: Han gør en bevægelse med armen.

Hun vender bilen hurtigt. →
 Hun foretager en hurtig vending af/med bilen.
 Hun laver en hurtig vending af/med bilen.
 *Hun gør en hurtig vending af bilen.
 MEN: Hun gør en hurtig vending med bilen.

I de tilfælde, hvor basisverbet kan optræde både transitivt og intransitivt, ser det ud til, at det er det intransitivt brugte verbum, der er basis for verbalsubstantivet i konstruktionen med *gøre*. Som det ses i eksemplet ovenfor med *vende*: *gøre en vending*, bliver det direkte objekt ikke tilsluttet med præpositionen *af*, som det ellers er tilfældet med de direkte objekter, men med en anden præposition, hvilket peger på, at det er det intransitive *vende*, der er basis for *vending* i denne konstruktion. Denne „intransivering“ af verbalsubstantivet ses også i de følgende eksempler:

Hun tilstår mordet.
 Hun foretager en tilståelse af mordet.
 Hun laver en tilståelse (af mordet).
 *Hun gør en tilståelse af mordet. MEN: Hun gør en tilståelse.
 Han opfinder en ny motor.
 *Han gør en opfindelse af en ny motor. MEN: Han gør en opfindelse.

Det kan tyde på, at *gøre*-FVK'erne i mindre grad end *foretage* og *lave* er synonyme med simpleksverbet, og at der sker en intransivering af FVK'en, når den konstrueres med *gøre*.

6 Afsluttende bemærkninger

Min undersøgelse er langt fra afsluttet, men jeg mener, at en systematisering af verber + deres afledninger i bestemte semantiske typer kan anvendes til at udsige noget om mulige og umulige FVK'er. Dette gælder formentlig også for de funktionsverber, som jeg ikke har behandlet endnu, f.eks. kan man formode, at det kausative *bringe i* eller *bringe til*, hvor *bringe i* betegner begyndelsen af en proces eller tilstand (*bringe i anvendelse*), og *bringe til* betegner det opnåede mål eller den opnåede tilstand eller proces (*bringe til anvendelse*), kun kan konstrueres med afledninger af verber, der denoterer en tilstand eller proces, men ikke en handling.

Oplysninger som disse må være vigtige at medtage i ordbøger, i ensprogede og måske især i de to- eller flersprogede. En ting, der ofte er væsentlig for ordbøgers mere eller mindre

uddybende behandling af forskellige sproglige fænomener, er deres fysiske begrænsning, sidetallet. Ved anvendelse af elektroniske ordbøger slipper man i høj grad for dette traditionelle pladsproblem, da det ikke er noget problem at registrere og finde oplysninger flere steder (for FVK'ers vedkommende f.eks. både under verbet og verbalsubstantivet). Men et problem i forbindelse med funktionsverber vil stadig være uløst, nemlig at forudse og at angive endnu ikke realiserede kombinationer, specielt i tosprogede ordbøger — derfor mener jeg, at en systematisk undersøgelse af verber/verbalsubstantiver og en „typologisering“ af disse er nødvendig.

Bibliografi

Korpora/opslagsværker

- Bergenholtz, H. 1992: *DK87-90*. Århus: Handelshøjskolen.
- BIODA = O. Lauridsen/T. Riiber/H. Søndergaard 1991: *BIODA — det danske genteknologiske korpus*. Handelshøjskolen, Århus.
- Dansk sprogbrug = Bruun, E. 1977: *Dansk Sprogbrug. En stil- og konstruktionsordbog*. Gyldendal: København.
- Holmboe, H. 1988 (= påbegyndt 1988): *Skønlitterært korpus* (bestående af romaner og noveller). Handelshøjskolen, Århus.
- Munksgaard = *Dansk-tysk ordbog* 1993. 1. elektroniske udgave. Munksgaard: København.
- NDO = Chr. Becker-Christensen/P. Widell (red.) 1991: *Nudansk Ordbog*. 2. elektroniske udgave. København: Politikens forlag.
- ODS = V. Dahlerup 1919-1956: *Ordbog over det danske sprog*. København: Gyldendal (28 bd.)
- V & B = *Dansk-engelsk ordbog* (Vinterberg/Bodelsen) 1992. 1. elektroniske udgave. Gyldendal: København.

Sekundærlitteratur

- Ballmer/Brennenstuhl 1986: *Deutsche Verben. Eine sprachanalytische Untersuchung des Deutschen Verbwortschatzes*. Tübingen: Gunter Narr.
- Boje, F. 1992: Funktionsverboms-konstruktioner i dansk og tysk. I: G. Engel (red.): *Korpuslingvistik i fagsprogsforskningen*. Proceedings af seminar afholdt på Hindsgavl Slot 26. og 27. nov. 1992, 104-121.
- Dyhr, M. 1980: Zur Beschreibung von Funktionsverbgefügen. I: M. Dyhr/K. Hyldgaard-Jensen/J. Olsen (udg.): *Festschrift für Gunnar Bech*. Kopenhagener Beiträge zur Germanistischen Linguistik, Sonderband 1. København, 105-121.
- Engelen, B. 1968: Zum System der Funktionsverbgefüge. I: *Wirkendes Wort*, Vol. 18, 289-303.
- Esau, H. 1976: Funktionsverbgefüge revisited. I: *Folia Linguistica*, IX-1-4, 135-160.
- Giry-Schneider, J. 1987: *Les prédicats nominaux en français*. Genève: Librairie Droz.
- Günther, H./S. Pape 1976: Funktionsverbgefüge als Problem der Beschreibung komplexer Verben in der Valenztheorie. I: H. Schuhmacher (udg.): *Untersuchungen zur Verbvalenz*. Tübingen: Gunter Narr, 92-128.
- Helbig, G. 1979: Probleme der Beschreibung von Funktionsverbgefügen im Deutschen. I: *Deutsch als Fremdsprache*, Vol. 16, Nr. 5, 273-286.

- Herrlitz, W. 1973: *Funktionsverbgefüge vom Typ ?in Erfahrung bringen?* Tübingen: Niemeyer.
- Honnef-Becker, I. 1993: Die Behandlung von Funktionsverbgefügen im Unterricht Deutsch als Fremdsprache. I: *Zielsprache Deutsch*, 24, 2, 103–107.
- Klein, W. 1968: Zur Kategorisierung der Funktionsverben. I: *Beiträge zur Linguistik und Informationsverarbeitung*, Vol. 13, 7–37.
- Levin, B./M. Rappaport 1988: Nonevent-er nominals: a Probe into Argument Structure. I: *Linguistics*, Vol. 26, 1067–1083.
- Levin, B. 1993: *English Verb Classes and Alternations, a Preliminary Examination*. Chicago: University of Chicago Press.
- Nøhr Pedersen, S. 1991: The Treatment of Support Verbs and Predicative Nouns in Danish. I: K. M. Lauridsen/O. Lauridsen (udg.): *Contrastive Linguistics*. Århus, 155–186.
- Nøhr Pedersen, S. 1993: On Valency and the Danish Support Verb 'være'. I: M. Herslund/F. Sørensen (udg.): *Papers from the CL-symposium at the Aarhus Business School, 28–30 August 1993*. *Lambda*, nr. 18, 74–98.
- Nøhr Pedersen et al. 1989: *On Support Verb Constructions in Danish*. Intern EUROTRA-rapport. København.
- Persson, I. 1975: *Das System der kausativen Funktionsverbgefüge*. Kristianssand: CWK Gleerup.
- Persson, I. 1992: Das kausative Funktionsverbgefüge (FVG) und dessen Darstellung in der Grammatik und im Wörterbuch. I: *Deutsche Sprache*, Vol. 2, 153–171.
- v. Polenz, P. 1963: Funktionsverben im heutigen Deutsch. Beiheft zu *Wirkendes Wort*, Heft 5.
- v. Polenz, P. 1987: Funktionsverben, Funktionsverbgefüge und Verwandtes. I: *ZGL (Zeitschrift für germanistische Linguistik)*, Vol. 15, 169–189.
- Richter, G. 1988: Funktionsverbgefüge in der gegenwärtigen deutschen Alltagssprache und frei gesprochenen Wissenschaftssprache. I: *Deutsch als Fremdsprache*, Vol. 25/26, 337–341.